

Præsten Ove Hansen Guldberg.

(1671—1732).

Af SIGURD ELKJÆR.

For de fleste, der giver sig af med personalhistoriske Studier, er det sikkert ingen ukendt Følelse, at Sindet bliver grebet af en utilfredsstillet Længsel, af en underlig Tomhed, naar man ser ned over Optegnelser, hvor Navne og Data veksler i een Uendelighed. Det kan altsammen forekomme saa intetsigende, saa dødt, og man fristes til at anse sit Arbejde for det goldeste af alt.

Da kan det ske, at heldige Fund aander Liv i et af de døde Navne. Det bliver ikke længere et ligegyldigt Led i en lang Slægtsrække, der stiger med eet et Menneske frem og taler om sin Virken og Famlen, sine Glæder og Sorger, sine Sejre og Nederlag. Og at Talen rækker to eller tre Hundrede Aar tilbage i Tiden, forlener den ofte med en egen Troskyldighed, en enkel Afklarethed, der griber os om Hjertet. En saadan Oplevelse giver Personalhistorikeren Oprejsning for de mismodige Stunder, og han føler sig i Pagt med Livet, naar han sysler videre med Navne og Data.

Som her antydet er det gaaet mig med Navnet Ove Hansen Guldberg. Det mødte mig først, naar jeg som Dreng gik forbi Præstegaardshaven i Hvirring. Paa en stor Hjørnesteen i det gamle Dige tydede jeg »O. H. G. 1727« uden at vide, hvad det skulde sige. Siden gav Præstearkivets Liber daticus mig det fulde

Navn og flere Data. Men først da jeg paa Landsarkivet i Viborg fik de Kirkebøger i Hænde, som Ove Guldberg havde ført, traadte den gamle Præstemand tydeligere frem for mig. Hans Optegnelser deri og et Brev fra hans Dattersøn, den senere Statsminister Ove Høegh-Guldberg, til Biskop Jørgen Bloch i Ribe (trykt i Personalhist. Tidsskrift I. R., 5. Bd.) er mine vigtigste Kilder til efterfølgende Skildring.

Om sin Afstamning skriver Ove Hansen Guldberg, at »min Fader var Hr. Hans Olsøn Fangel¹⁾, fordem Sognepræst til Guldberg og Sandager Menigheder i Skovby Herred i Fyen. Min Faders Fader var Hr. Olluf Lunde²⁾, fordem Sognepræst til Fangel Menighed i Fyen, hvilken siden hans Død blev annecteret til Stenløse Sogn. Min Farfaders Fader var Sognepræst til Lunde Menighed i Fyen og hedte uden Tvivl Hr. Hans³⁾. Min Moder var Hedvig Hansdatter Guldberg⁴⁾, hvis Forfædre havde været Præster til bemeldte Guldberg Menighed, Barn efter Barn, siden Reformationen, og, som det paa de Tider var brugeligt at tage Tilnavn af det Sted, man var født paa, saa havde min sl. Moders Forfædre altid haft det Guldberg Navn, hvilket hendes Børn da, som og der var fødte, har efter den Skik, som og i deres Barn-domstid endnu blev holdt vedlige, alle beholdt«.

Hans Olufsen Fangel omtales af Thomas Kingo i et Brev af $14\frac{1}{2}$ 1685⁵⁾ som »en smuk lærd og skikkelig Præstemand, hvis Nafn er i good hukommelse her i Landet, mens hans lod vaar falden paa de

1) f. 1626, d. 1672.

2) Oluf Hansen Lunde, Præst i Fangel 1608—1631.

3) Hans Pedersen, Præst i Lunde, død 1584.

4) Datter af Hans Sørensen, Præst i Guldbjerg—Sandager.

5) Se Jydske Samlinger I. R. 7. Bd.

tyndeste stæder, saa det vaar ikke Guldbierge ham tilfaldt, men Sandbakker, effterlod sig derfor sine børn i fattigdom, som haver intet uden Guldbierge Nafn, men ellers brave subjecta og skikkelige børn, saa viit mig vitterligt er«.

Der var seks Børn i det fattige Præstehjem, to Sønner og fire Døtre. Yngst af dem var Ove Hansen Guldberg, der blev født i Kaalshave Præstegaard (Guldbjerg Sogn) den 1. Juni 1671, »som det Aar indfaldt paa vor Herres Himmelfartsdag. Aaret efter i Fasten mistede jeg min Moder, og lille Juleaften i samme 1672 Aar min Fader. Var derefter hos min Faders Broder (Halvbroder) Hr. Jacob Knudson Fangel, som var Præst til Tommerup og Brylle Menigheder i Fyen og døde Ao. 1678. Aaret før denne min Farbroders Død blev jeg anno ætatis 6 sat i anden Leise i Odense Skole i Fyen, hvor jeg i Førstningen ved puur fremmedes Hjælp, efter Guds naadige Forsyns Haand og Øje over mig, og siden ved Skolens Beneficia, er paa 11te Aar bleven underholden«.

I sin første Juleferie vilde den seks Aar gamle Latinskoledreng gaa hjem til Farbroderen i Tommerup. Da han kom et Stykke fra Odense, blev han overfaldet af Snefog og krøb i Ly ved et Hegn. Men Sneen faldt saa tæt, at han helt sneede inde. Der sad han nu Natten igennem og en Del af den følgende Dag og holdt Modet og Livet oppe ved at spise det Hvedebrød, gode Mennesker havde givet ham med paa Vejen. Efter 30 Timers Ophold under Sneen blev han fundet af nogle Bønder og bragt for Dagens Lys igen. Og saa fortsatte han den afbrudte Ferietur. Man forstaar let, at Ove Guldberg siden ved at tænke paa

denne underlige Frelse fra Døden fandt en Støtte for sin Tro paa Guds kærlige Forsyn.

Efter Farbroderens Død det følgende Aar var Drenge-
gen helt overladt til sig selv og gennemgik ikke lidt,
inden han 1689 naaede igennem Skolens ældste Klasse.
Han rejste nu over til sin Broder, Hans Guldberg,
der var Sognepræst til Ramme Menighed i Vandfuld
Herred i Jylland, og blev af ham dimitteret til Aka-
demiet. Derefter tog han Høsttjeneste hos en Bonde
paa Fyen, og med 5 Rdl. 2 Mk. i Lommen drog han
endelig til København, hvor han i Maj 1690 tog 1ste
Eksamen. Et Aars Tid var han nu Huslærer hos en
sjællandsk Præst, samtidig forberedte han sig til theolo-
gisk Embedseksamen, som han bestod i Juli 1691.

Som en stor Del af den Tids Theologer maatte Ove
Guldberg først søge Stilling som Hører ved en Latin-
skole. Han kom til sin Hjemegn og blev Hører i
Bogense 1693, Aaret efter blev han Vikar i Rektor-
embedet og Kapellan i Byen, 1698 virkelig Rektor.
Allerede som Hører giftede han sig med Marie Elisa-
beth Hansdatter Brangstrup, Datter af en Forvalter
paa Brangstrup i Fyen, og hun blev Mor til en Række
Børn, mindst seks Sønner og tre Døtre.

Mens han virkede i Bogense, blev han engang »an-
greben af en hidsig Feber, der truede hans Liv. Alle
Medicamenter var forgæves, og den syge forlanger
selv Muldebær. Den nærværende Medicus, som troede
ham ved Livets Ende, tillod det. Han spiste 3 The-
skaaler og faldt i Søvn; han kalder i Drømme paa
sin Kone, som kommer; han beder hende tælle; hun
maatte og tællede først til 18, da han sagde: Nu flytter
jeg. Siden tællede hun til 14, da han føjede til: Nu
har Flytningen Ende. Hans Helbred tog nu til, og
han kom sig fuldkommen. Denne besynderlige Hi-

storie er ganske vis«. En Tid efter blev han kaldet til Sognepræst for Barrit og Vrigsted i Bjerre Herred i Jylland, hvor han virkede i 18 Aar. Derefter kom han til Hvirring-Hornborg-Tamdrup i Nim Herred, hvor han var Præst i 14 Aar og derefter døde.

Om sin Kaldelse til disse Embeder skriver Ove Guldberg i Kirkebogen for Hvirring-H.-T.

„..... indtil velbaarne Frue Lisabeth Sehested¹⁾ til Barritskov, nu salig hos Gud, (som jeg aldrig tilforn har talt med), ved en Skrivelse tilbød mig Barrit og Vrigsted Sognekald, og, der tog jeg imod saa guddommelig en Vocation, gav mig sit Kaldsbrev derpaa af Dato den 28. Jan. 1700. Og gjorde jeg min første Prædiken for disse Menigheder Dom. Lætare²⁾ samme Aar.

Og paa samme Maade er jeg kaldet her til disse Menigheder; thi det højgrevelige Herskab³⁾ til Holsteinborg i Sjælland og Boller her i Landet (som jeg endnu aldrig har set eller kendt) lod mig iligemaade ved Skrivelse tilbyde dette Kald, og, da jeg ej heller burde imodstaa deres Vocation, gav mig Kaldsbrev derpaa af Dato den 28. Jan. 1718. Og Dom. Lætare samme Aar blev jeg af Provsten Mag. Jesper Norup i Horsens indsat her i disse Embeder.

Hvilket alt jeg her har villet opregne til et Vidnesbyrd om Guds naadige og faderlige Forsyn over mig, og til en taknemlig Erkendelse imod min naadige og himmelske Fader i Christo for saadan hans faderlige og særdeles kendelige Forsorrig for mig, og ligesaa til en kraftig Trøst baade for alle umyndige hyldesløse Børn, saa og for de Forældre, som maa dø fra slige Børn, men heraf ser, at de kan dø med den Trøst, at Gud kan langt gøre bedre imod dem og føre dem langt bedre frem, end de kunde, om de end levede med dem“.

De Kirkebøger, Ove Guldberg førte i Barrit-Vrigsted, er desværre gaaet tabt, saa om hans Virksomhed der kan næppe oplyses stort andet, end hvad Dattersønnen skriver i ovennævnte Brev: »Her tjente han

1) † 1705; Enke efter Tønne Reedtz til Barritskov.

2) Midfaste Søndag.

3) Storkansler Holstein.

ikke uden megen Velsignelse i 18 Aar. En Mængde Børn, Krigstiderne og Fattigdom gjorde det nødvendigt for ham at have i sit Hus og selv allerøftest at lære en Del fremmede Børn, som han sendte til Universitetet; tit havde han indtil 12. Iblandt dem var sal. Biskop Pontoppidan¹⁾, men som dog for sin daværende Ungdoms Uartighed ikke blev dimitteret fra ham«.

Fra Barrit blev han altsaa forflyttet til Hvirring-Hornborg-Tamdrup, et større og mere indbringende Embede. Han efterfulgte Jacob Jacobsen Bagger og noterer derom i Kirkebogen: Anno 1717 d. 20. Nov., som var Dom. 26. p. Trin., om Morgenen tidlig døde denne min gode og fortrolige Ven, nu salig hos Gud, sl. Hr. Jacob Bagger, og Mandagen d. 29. Nov. blev han udi Hvirring Kirke begravet, og fulgte jeg den sl. Mands Lig til Jorden (eftersom jeg og for det Ven-skab, som har været imellem os, dertil var inviteret) med Sorrig og tænkte intet mindre paa, end at Gud havde destineret mig uværdig til at vorde hans Successorem«.

Ove Guldbergs første Embedsforretning i sit nye Kald var den ²⁵/₃ 1718 at jorde Jep Thomasøn af Hornborg, »som har ringet Klokken og oplukket Kirkedøren og opvartet Alteret siden Degnens Død¹⁾. Anno ætatis 80. NB. Dette var det første Lig, jeg Ove Guldberg i disse Sogne prædikede over, da jeg Aftenen tilforn her til Stedet var ankommen, uvidende, hvad her i Embedet var at forrette. Og var min Text over ham af Malachia 3. Cap. 3. V.«

De omhyggeligt førte Kirkebøger fra Ove Guldbergs

¹⁾ Erik P., Søn af Stiftsprovst Ludvig P. i Aarhus, Biskop i Bergen, senere Procansler ved Universitetet, alsidig Forfatter, død 1764.

²⁾ ²⁴/₆ 1717 døde Degnen Peder Rasmussen Dal.

Haand, mens han var Præst i Hvirring, vidner om hans Samvittighedsfuldhed og om hans levende Interesse for Mennesker og Skæbner. Han optegner Embedets Forhold og Indkomster, udarbejder en udførlig Beretning om Præsterne i Kaldet siden Reformationen og er ikke karrig med Bemærkninger angaaende de Mennesker, han paa en eller anden Maade kommer i Forbindelse med paa sit Embeds Vegne. Meget af det giver gode Bidrag til Belysning af Tiden. Man faar f. Eks. gennem efterfølgende Udpluk et levende Indtryk af, hvor ulykkeligt stillede mange afdankede Soldater var efter den store nordiske Krig. Hjemløse og erhvervsløse maatte de betle sig gennem Landet. Der vankede hverken Hædersgaver eller Dannebrogskors dengang.

1719. Jordet Michel Nielsøn, en gammel, afdanket Soldat, som fjorten Dage tilforn var kommen til Lund By og der døde. Han havde sit rigtige Pas og Afsked.

1729. Dom. 9. p. Trin. Jordet i Hornborg en fattig, afdanket Rytter ved Navn Jens Rasmussøn af Laasby Sogn og By, som af en Skovfoged i Javngyde, ved Navn Christopher, var kørt over til Fyen og der havde ligget syg i tre Uger og nu var paa Vej til sit Hjem kørt syg fra een By til en anden, indtil han kom til Kalhave, hvor Jens Pedersøn gjorde Barmhjertighed imod ham og lod ham blive og ligge der paa anden Dag, da han anden Nat døde, lod ogsaa sende Bud til hans Daatter i Laasby, som er en Snes Aar og ugift, og som og kom hid og fulgte ham til Jorden.

1729. Jordet i Hornborg en fattig Stodder og afdanket Soldat (som fra Korning af blev kørt syg der til Byen og døde til Mads Brixens) ved Navn Rasmus Sørensen, født ved Randers, som før har været Kyrasser ved Oberst Schubart og siden Musketer ved Generalmajor von Scholten.

1732. Jordet i Hvirring en fattig, gammel Mand, som sagde sig at have været Soldat und geworben og at have paa en tre Aars Tid opholdet sig i Eltang Sogn, hvortil han og agtede sig, men blev ført fra een By til en anden, nu til Vogns og

nu til Hest, saa syg som han var, ingen vilde nogensteds unde ham Ro, før han kom her til Byen og Degnen¹⁾ da tog ham i Hus, og han blev bespist med Sacramentet og næste Dagen efter døde.

Ikke faa Optegnelser angaar de Kvinder, der har staaet offentlig Skrifte. De svenske Krigsfanger, Sognet har haft i Indkvartering, har ført mere end een ung Pige i Ulykke.

1717. Publice absolveret. Anne Sørensdatter af Vrønding. Udlagde til Barnefader en svensk Fange, Svend Davidsen, som tjente i Gaarden hos hende.

1719. Joh. Bapt. Publice absol. Margrete Lauritsdatter af Lund, fordi hun imod sine Forældres Vilje Aaret tilforn løb bort med en svensk Fange, som bildte hende ind, at han vilde ægte hende, da han dog var gift i Sverige.

1731. Publ. absol. Margrete Lauritsdatter af Lund, som anden Gang, Anno 1719, imod sine Forældres Vilje og imod sit offentlig gjorte Løfte, løb bort med en af de svenske Fanger, som efter hans Medfangers Sigende var gift i Sverige, og nu efter disse Aars Forløb kommer igen og har en stor Søn paa ti Aar. Hun foregiver, at en Præst paa Laaland, ved Navn Hr. Evert, har viet hende til bemeldte Svenske, og at de derefter har opholdt sig paa Møen, indtil han lod sig hverve til Rytter i København og endelig i København omkom i Branden²⁾. Men hun har ingen Bevisning paa noget af alt dette.

I nogle Linier, der vidner om inderlig Medfølelse og virker paa Sindet som en af Blichers vemodige Almueskildringer, giver Ove Guldberg en stakkels Bondepiges Livshistorie:

1727. Absolveret publice. Gundel Jensdatter, som er Ole Lystrups i Over-Vrønding hans Søster, der i nogle Aar har været i Sjælland og sidst tjente paa Basnæs, ankom her kort før sidste Jul, var ved Kyndelmisse Tider i otte Dage i største Barnsnød og da ikke troedes til Livet, blev og efter inderlig

¹⁾ Johan Gotfred Brangstrup, Broder til Ove Guldbergs første Hustru.

²⁾ „Den fyrgterlige Ildebrand 1728“.

Forlængsel i samme sin Nød i Salighedens Midler delagtiggjort, og da udlagde til sin Barnefader Generallieutenant de Boysset¹⁾ paa Basnæs i Sjælland hans Søn, den unge Greve paa Basnæs (som hun kaldte ham) Christian Friederich de Boysset²⁾, og, som hun siden, efter at hun med et dødfødt Pigebarn var bleven forløst, endnu var i saa slet en Tilstand, at der ikke var Haab om hendes Liv, blev hun, efter min Anstalt, af min Medhjælper, Christen Nielsøn i Vrønding, endnu ydermere tilspurgt om sit Barns Fader, og svarede da i hans og en anden Mands Paahør, at hun paa den Bekendelse, hun forhen har gjort for Præsten om den unge Boysset paa Basnæs, agtede at gaa i Døden, hvilken Bekendelse hun og ved den publicque Absolution for Menigheden tilstod. — — Hr. Laurits Mariager, som er Præst i Tjæreby til Basnæs, har ved en Skrivelse af 13. Febr. i indeværende Aar begæret af mig, at jeg mig med hende den sørgelige Møje vilde paatage, og ham har jeg og med Posten, som den 4. April afgik fra Horsens, dette skriftlig tilmeldet.

I Rækken af Navnene paa dem, der har staaet offentlig Skrifte, findes Ove Guldbergs eget. Den ¹³/₆ 1728 blev han underkastet Kirkens Diciplin for en Forseelse ved Nadverens Uddeling. Med rystende Haand har den gamle Præst indført følgende:

Publice absolveret. Jeg Ove Hansen Guldberg i Tamdrup Kirke af Provsten Mag. Jesper Norup, fordi jeg sidst afvigte Dom. 5. p. Trin. i Tamdrup Kirke til det sidste og sjette Sæt Communicanter uddelte først Kalken og agtede ikke denne min Forgribelse, før den sidste ved Sættet saa vel som den første sig i denne min Uagtsomhed havde delagtiggjort. Den publicque Absolution skete saaledes, at jeg, staaende hos Provsten straks neden for Alteret, først gjorde en Tale til Menigheden og deri bekendte min Forgribelse mod det aabenbarede Ord og udtalte min Anger over Forgribelsen samt over alle mine Synder, item min Tro til Christus og mit Løfte om at ville deraf søge

¹⁾ Generalløjtnant Laurence de Boysset til Basnæs døde 1728.

²⁾ Kaptajn, senere Oberstløjtn. Chr. Fr. de Boysset ejede Basnæs 1728—36, døde 1744.

Opmuntring til at være herefter ved Guds Naade varligere og ivrigere baade i min Christendom og i mit Embede. Til sidst begærede jeg af Provsten, at han vilde delagtiggøre mig i den hellige Afløsning og Nadvere og derved forlænge min Livstid i Christus. Hvorpaa Provsten, staaende hos mig og jeg hos ham, gjorde en Tale til Menigheden, og der den Tale var holdt, vendte han sig om til mig for at efterkomme min Bægning, og jeg da satte mig paa mine Knæ, der som Communicanterne plejer at sidde, og han der publice afløste mig med høj Røst for Menighedernes Aasyn og siden delagtiggjorde mig i den hellige Nadvere. Gud lade dette tjene mig og alle, som dette hører eller læser, til Opvækkelse baade i Embede og Christendom. Du, som staar, see til, at du ikke falder! — —

Ove Guldbergs Hustru, Marie Elisabeth Brangstrup, døde i Hvirring $22\frac{1}{4}$ 1723. Han ægtede derefter Barbara Reutze, vistnok en Præstedatter fra Ryslinge, og hun overlevede ham i mange Aar. Af Sønnerne i første Ægteskab blev ikke mindre end 5 Præster. 1) Hans Guldberg, f. i Bogense 1694, Præst til Ringsted-Benløse, d. 1769; 2) Jørgen Christian Guldberg, f. i Bogense 1696, Præst i Karrebæk, d. 1734; 3) Dines Guldberg, f. i Bogense 1697, Præst i Gylling, d. 1758; 4) Vitus Guldberg, f. i Bogense 1699, Præst i Haarslev-Tinggjellinge, d. 1738; 5) Niels Guldberg, f. i Barrit 1701, Præst paa Askø 1740, afsat 1750. De fire første var brave, ansete Præster; men ingen »opnaaede« deres Fader, de var »secteriske af ham og det uden nøje nok at indse ham«. Den femte derimod var uduelig og blev afsat »formedelst mange grove Laster«. En sjette Søn, Jacob Guldberg, døde som Student. Endelig var der tre Døtre. 1) Elina Dorothea Guldberg, gift 1724 med Monsr. Jørgen Høeg af Horsens; 2) Hedvig Guldberg, gift med Præsten Anders Jensen Kragh i Lundum-Hansted; 3) en Datter, hvis Navn jeg ikke har fundet, hun blev gift med en Told-

kontrollør i Næstved. Naar dertil kommer, at Ove Guldberg efterhaanden tog fem Børn af den nærmere og fjernere Slægt til sig og opdrog dem sammen med sine egne, ser man, at en anselig Flok udgik fra dette gode Præstehjem. Den 19. Febr. 1732 sluttede hans virksomme Liv. Nogle Maaneder før havde han været i Horsens for at staa Fadder til sin Dattersøn, Ove Høegh-Guldberg. Det var hans sidste Rejse og Forretning, siger denne i det flere Gange citerede Brev.

At Ove Guldberg har været en kendt og anset Præst paa sin Tid ses bl. a. af en Bemærkning fra Biskop P. Hygoms Visitatsbog 1739¹⁾, hvor han omtaler Dines Guldberg i Gylling som »en Søn af den her i Stiftet meget berømte Hr. Ove Guldberg«. Og Ove Høegh-Guldberg skriver om ham, at »jeg, hans Dattersøn, tør give ham det upartiske Vidnesbyrd, at han var en sand gudfrygtig Mand, en ivrig Præst, et redeligt Menneske, en hjælpsom Slægt for sine paarørende, en ivrig Ven, en venlig Mand i Omgang, elsket af alle og æret baade af store og smaa. Hans Navn er endnu helligt for alle gamle, der har kendt ham«. Endvidere: »Han havde til at overbevise vildfarende, oprette fristede og vinde halstarrige et meget stort Pund; han blev derfor meget søgt og det af store Folk. Man rejste langvejs for at høre ham og tale med ham. Hans store Sindighed og Sagtmodighed og Højagtelse endog for meget mindre Sjæle end hans ophøjede ham meget. Kort sagt, han var virkelig en stor og i sin Kreds et meget nyttigt Redskab for Gud«.

I de Sogne, hvor Ove Hansen Guldberg virkede, er Mindet om ham forlængst glemt. Slægt paa Slægt er

---

¹⁾ Se Hist. Aarb. for Aarhus St. 1917.

gaaet i Graven siden hans Tid, og nye Spor har udslettet de gamle. Ikke engang hans Grav findes, kun Indskriften »O. H. G. 1727« paa Hjørnesteinen i det Dige, han lod sætte om den gamle Præstegaardshave i Hvirring. Hans Navn har dog i sin Tid haft saa god en Klang, at det bør mindes i de Aarbøger, hvor Stiftets Historie skrives.
